

RUTAS DE LA MEMORIA OBRERA

La Ley de Memoria Democrática establece, como *deber ineludible* para fortalecer las virtudes cívicas y los valores constitucionales, conocer y divulgar la trayectoria y sacrificios de los movimientos colectivos y personas individuales que participaron en la lucha por sus derechos y por la libertad de todos.

En ese contexto, la reivindicación de la memoria obrera ocupa, en nuestra opinión, un lugar central por cuanto la lucha de quienes en los tiempos oscuros rompieron el silencio impuesto y se levantaron contra la injusticia y por la dignidad del trabajo fue clave en la reconstrucción de la razón democrática, articulando la defensa de sus reivindicaciones sociales y económicas con la demanda de libertades civiles.

Tales son los objetivos a los que, modesta pero decididamente, pretendemos contribuir desde la *Fundación de Estudios e Iniciativas Sociolaborales (FEIS)*, promovida por la Confederación Sindical de Comisiones Obreras del País Valenciano, mediante la publicación de una serie de *rutas de memoria obrera* que reivindiquen la centralidad de la lucha sindical en la conquista de la democracia y puedan utilizarse tanto de documentación complementaria para itinerarios urbanos como de guía docente en centros educativos, funciones ambas avaladas por la más reciente legislación en materia memorialista y educativa.

RUTAS DE LA MEMORIA OBRERA

Pere Beneyto Calatayud
Josep Durbán Aparisi
Alberto Gómez Roda
(coords.)

EDITA

PATROCINA

GENERALITAT
VALENCIANA
Conselleria de Participació,
Transparència, Cooperació
i Qualitat Democràtica

COLABORA

Fundació de la Comunitat Valenciana
de Patrimoni Industrial i Memòria
Obrera de Port de Sagunt

Colección Rutas de la Memoria Obrera
Serie Menor, 1

Colección Rutas de la Memoria Obrera

Serie Menor, 1

Dirección del proyecto editorial:

Ismael Saz Campos (Universitat de València)

Mar Esquembre Cerdá (Universidad de Alicante)

Odet Moliner García (Universitat Jaume I)

Coordinación y edición del volumen 1 a cargo de:

Pere Beneyto Calatayud

José Durbán Aparisi

Alberto Gómez Roda

Autores:

José Durbán Aparisi, Sonia Garcés Romero, Alberto Gómez Roda, Francisco Moreno Sáez, Buenaventura Navarro Herráiz, Miguel Ors Montenegro, Pedro Juan Parra Verdú, Fernando Peña Rambla, Carlos Salinas Salinas, José Ramón Valero Escandell, Vicenta Verdugo Martí

Edita:

Fundación de Estudios e Iniciativas Sociolaborales

Patrocina:

Conselleria de Participación, Transparencia, Cooperación y Calidad Democrática

Colabora:

Federació d'Educació de Comissions Obreres del País Valencià

Fundació de la Comunitat Valenciana de Patrimoni Industrial i Memòria Obrera de Port de Sagunt

Cartografía:

Institut Cartogràfic Valencià GVA

Fotografía de la cubierta:

Trabajadores en una fábrica de Alcoa en la posguerra. Colección Ricardo Canalejas Romá

Fotografía de la portada:

Trabajo de soldadura en el astillero de Unión Naval (Valencia). Foto: Vicent J. Vallés

Fotografía de la contracubierta:

Manifestación obrera por las calles de Alcoa en 1985.

Foto: Paco Grau. Arxiu Municipal d'Alcoi

Diseño: Espirelius

Imprime: La Imprenta CG

ISBN: 978-84-942328-4-8

DL: V-1328-2023

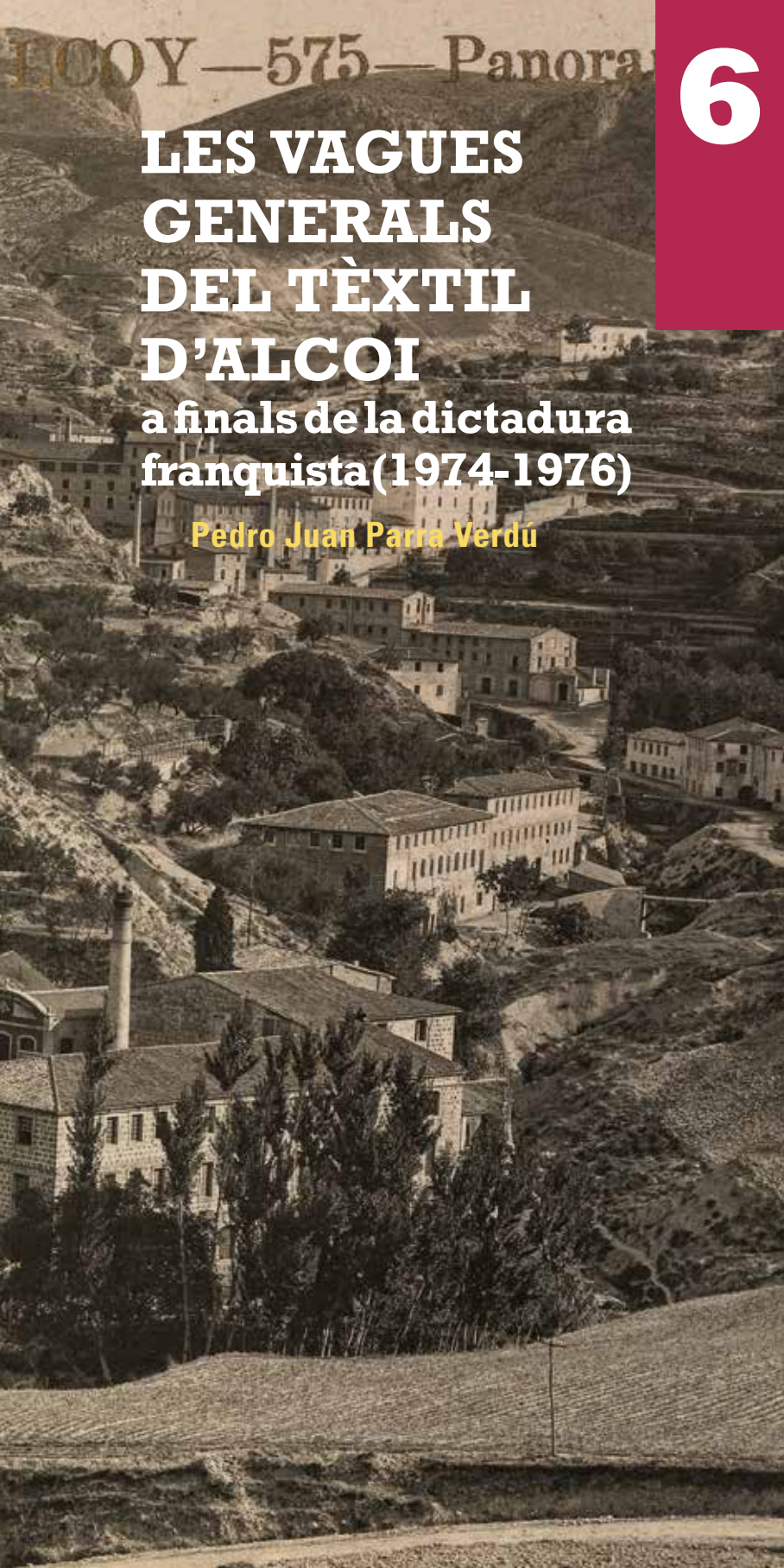
ALCOY — 575 — Panor

6

LES VAGUES GENERALS DEL TÈXTIL D'ALCOI

a finals de la dictadura
franquista (1974-1976)

Pedro Juan Parra Verdú

Treballadors de la secció de telers de la fàbrica Mataix, en una imatge de la postguerra franquista.
Col·lecció Ricardo Canalejas Romà
[PÀGINA ANTERIOR]

Alcoi a finals del segle XIX.
Foto: www.alcoi.org. [DRETA]

Vista general d'Alcoi en 1910.
Foto: Fabert, www.alcoyindustrial.es.
LHIA [BAIX]

EL MOVIMENT OBRER ALCOIÀ Dels inicis al segle XIX

La ciutat d'Alcoi, un dels més importants bressols de la Revolució Industrial, tant a nivell de l'Estat espanyol com de tot el territori valencià, sempre ha destacat per ostentar una burgesia emprenedora i també un important moviment obrer lluitador i combatiu, que ha reivindicat millors salaris, condicions de treball, justícia social i drets per a la classe treballadora.

Però aquesta lluita obrera, al llarg de la història, mai ha estat fàcil, i cada protesta, manifestació, vaga, quasi sempre ha anat acompanyada d'una brutal repressió. Els obrers i les obreres alcoians han patit ben a sovint la persecució de l'exèrcit, de la policia i de la Guàrdia Civil, amb detencions, empresonaments, multes i de vegades han pagat amb les seues pròpies vides.

L'objectiu principal d'aquesta ruta és recuperar la memòria del seu passat més recent, el que correspon a les vagues generals del tèxtil, que es produïren en la dècada dels anys setanta, a finals de la dictadura franquista. Farem un recorregut pels llocs més importants on van ocórrer els fets, i els ho explicarem, per tal que no desapareguen de la memòria col·lectiva, ni caiguen en l'oblit.

Treballadors a la porta d'una fàbrica del Molinar (FMA).

Abans que res, analitzarem encara que de manera sintètica com va evolucionar la indústria del tèxtil i com es va organitzar el moviment obrer. Entre els segles XV i XIX, assistim al període conegut com el de la protoindústria o el de la manufactura prèvia a la indústria. És l'etapa dels molins drapers del tèxtil i dels gremis, del treball descentralitzat a mà, quan no hi havia fàbriques. En el segle XVIII, es consolida la Reial Fàbrica de Draps ("La Bolla"), que certifica la qualitat dels gèneres tèxtils alcoians. Fins a la meitat del XIX, no començarà la mecanització. Primer es produirà en el cardatge i la filatura, mentre que en el teixit, no es farà fins a finals del segle (Cuevas Casaña, Joaquín: 2006, 210-219). A partir de 1860, es produeix la substitució del fus manual pel mecànic. Alcoi s'especialitzà en el teixit barat per al mercat interior: Andalusia i l'exèrcit. En la dècada de 1880, hi hagué una forta crisi de comandes. Però en 1888, amb la introducció de la maquinària, es recupera la producció i els mercats. En 1894, ja hi havia 24 telers Jacquard i, en 1899, la xifra n'era de 37. L'arribada del ferrocarril Alcoi-Gandia en 1892, suposà l'abaratiment en els costos del transport. En 1895, segons el corresponsal de *Sabadell Moderno*, Alcoi disposava de grans fàbriques, d'una mitjana de 250-300 obrers: Anselmo Aracil, Jaime Aparicio, Hijos de Juan Soler, Herederos de Santiago Pascual, Miguel Payá i Hijos de Salvador Garcia "Escaló", entre altres (Hernández Ferris, Rafael i Parra Verdú, Pedro J.: 2021, 7).

L'arrastrà de Pelletes, 1995, obra de Ramon Castañer al·lusiva a la mort de l'alcalde Agustí Albors en la revolució del "Petrolio" (1873). Ajuntament d'Alcoi.

Pamflet de convocatòria d'una manifestació obrera de reivindicació de la jornada de 8 hores, 4 de maig de 1890 (AMA).

Trabajadores Alcoyanos:

Se os convoca á una manifestación pasifica en demanda de las "OCHO HORAS" por jornada diaria de trabajo, para el Lunes 5 del presente á las 10 de la mañana en la PLAZA DE SAN AGUSTIN.

Alcoy 4 de Mayo de 1890.

LA COMISIÓN.

Conjunt de fàbriques d'Alcazares i el Tossal, 1915.
Col·lecció Ricardo Canalejas i Romà.

Treballadors, treballadores i xiquets de l'empresa
Hijos de Pascual Aracil a principis del segle XX.
Col·lecció Ricardo Canalejas i Romà.

Les relacions obrers-burguesia eren hostils. En el proletariat alcoià arrelaren les idees anarquistes, socialistes i republicanes, que els preparaven per defensar els seus drets i reivindicar millores en les condicions de vida i de treball. Durant el segle XIX, se succeïren les vagues i manifestacions. En la dècada dels anys vint assistim al fenomen luddita, de destrucció de les màquines. El juliol de 1873, la Revolució del Petrolí acabà amb la mort de l'alcalde Agustí Albors "Pelletes", a mans dels internacionalistes, així com de setze morts més entre obrers i policies, també amb centenars de detinguts. Anys després, el proletariat era víctima d'una burgesia envalentida que, amb la repressió que seguí a la desfeta del petroli i el desmantellament de la classe obrera, se sentia forta i dominadora, sobretot amb la seguretat que els hi donava la presència a Alcoi de les tropes de l'exèrcit. Tot i la repressió, després d'aquests luctuosos esdeveniments, la classe obrera es reorganitzà. A finals del segle XIX demostrà la seua combativitat. Segons el professor Manuel Cerdà, en la dècada de 1890 (1891, 1894 i 1895) s'intensificaren les vagues i manifestacions, amb demandes de millores salarials i l'exigència de la reducció de la jornada laboral a les 8 hores. El Primer de Maig de 1890 es convocà a tots els obrers alcoians a una manifestació pacífica a la plaça de Sant Agustí, amb demanda de la jornada de 8 hores. La vaga general de juliol i agost de 1895 fou la més important després de la revolta del petroli.

El segle XX

Després de la crisi de 1883, se diversificà la producció. A banda del drap de llana, estaven els teixits de barreja i gèneres de punt. El nombre de telers mecànics passà de 528 en 1905 als 694 en 1913. El sector ocupà quasi 20.000 treballadors. Entre 1910 i 1920, gran part de les fàbriques van arribar a integrar tot el procés de producció. Fàbriques de cicle sencer van ser les de Mataix (Barranc Umbries), Matarredona (Beniata), Llopis i Cia. (Santa Rosa), Bernabeu, Hijos de Salvador García (Escaló), Terol Hermanos (Pont de la Petxina), Carbonell i Ferrándiz. La conjuntura favorable de la Primera Guerra Mundial suposà un augment del nombre de fusos (26.181) i de telers (932), el sorgiment de grans fàbriques i l'ampliació d'altres com la d'Escaló (Hernández Ferris, Rafael i Parra Verdú, Pedro J.: 2021, 13-14).

A pesar de la dura repressió pels successos del petroli i de la presència de la Guàrdia Civil, la policia i l'exèrcit a la ciutat, que reprimien qualsevol conflicte obrer, es produïren moltes actuacions de la classe obrera en diferents lluites: vagues, manifestacions i moviments de protesta. Al llarg de les dos primeres dècades del segle XX el protagonisme serà per part dels anarquistes. Les reivindicacions dels obrers alcoians sempre eren: la jornada laboral de les 8 hores, millors condicions de vida, de treball i augment salarial. També anaven contra l'atur i l'abolició dels consums, les quintes i

la corrupció política. Les protestes obreres s'intensificaren, eren una autèntica lluita de classes, que serà constant i quasi ininterrompuda. En 1901 i 1902 hi hagué vagues generals de solidaritat amb Catalunya, però l'actuació de la Guàrdia Civil i l'exèrcit restabliren l'ordre. En 1907, es produí el conflicte pels consums, quan uns dos mil obrers se concentraren a la plaça d'Espanya cantant "La Marsellesa" i després apedregaren les cases dels burgesos. Les vagues se succeïren entre 1910 i 1914. En 1917 i 1919 se convertiren en generals, per protestes contra l'atur i la reducció dels salaris i els dies de treball, cal recordar que es cobrava per dia treballat. Tot acabà amb centenars d'obriers detinguts, es declarà l'estat de guerra i les autoritats militars governaren la ciutat. Tot empitjorà amb la vaga de 1919, quan començaren els trets, quan els trets entre els vaguistes parapetats en el Forn del Vidre i la força pública van acabar amb un jove obrer mort. En març de 1919, per la crisi econòmica i les dolentes situacions dels treballadors fou convocada una nova vaga general, que com sempre acabà amb la repressió dels obrers i obreres per l'actuació de les forces d'ordre públic (Hernández Ferris, Rafael i Parra Verdú, Pedro J.: 2021, 17-18).

Amb el triomf de la Segona República el 14 d'abril del 1931, s'esperava resoldre els problemes seculars de la classe treballadora. Però es produí el colp d'Estat militar del general Franco del 18 de juliol de 1936, que desembocà en la Guerra Civil. En aquesta, a la ciutat d'Alcoi s'efectuà la col·lectivització i socialització de les indústries i dels mitjans de producció, orientats al servei de la causa republicana, tant en la indústria tèxtil com en la metal·lúrgica. Alcoi va patir fins a vuit bombardejos de l'aviació italiana, al servei del general Franco, que se saldaren amb un gran nombre de morts i ferits.

Acabada la contesa amb el triomf del bàndol franquista, tingué lloc una cruel repressió contra els republicans perdedors, amb afusellaments, empresonaments, així com l'exili de molts dirigents polítics i sindicals per evitar les represàlies. El 23 de setembre de 1939 fou afusellat l'exalcalde Evaristo Botella Asensi. El seu germà Juan, ministre de Justícia en la Segona República, es va exiliar i morí a Mèxic. El 16 de setembre de 1942 fou executat el dirigent anarquista Enrique Barberá Tomás "Carrasca". El moviment obrer va ser escapat i destruït. Els sindicats foren prohibits i s'implantà el sindicat únic, el Vertical, conegut com la CNS, que integrava la patronal i els obrers. Van ser prohibits els drets de reunió, d'expressió, de manifestació i de vaga.

Reprimits i controlats els militants i activistes del sindicalisme històric, anarquista i socialista, un nou moviment obrer d'oposició al verticalisme franquista començà a organitzar-se amb el canvi d'estratègia de l'oposició comunista, que passà de la lluita armada guerrillera a la "política de reconciliació nacional" i l'estratègia d'infiltració en les organitzacions de masses oficials de la dictadura. Hi van participar també activistes de les organitzacions catòliques per a obrers HOAC i JOC. Des de la llei de convenis de 1958, la negociació col·lectiva va despertar l'interès obrer per les eleccions sindicals del verticalisme. Hi es van presentar candidats comunistes i catòlics reconeguts com a líders honrats i combatius en les seues empreses. Es van organitzar per a fer permanents les comissions que abans, de manera informal, elegien treballadors i treballadores per a plantejar reivindicacions a les direccions de les fàbriques, davant de la vigilància i la inoperància del verticalisme. En una tasca de coordinació des de baix van estendre com una taca d'oli el moviment de les comissions obreres, origen clandestí de l'actual sindicat constituït en 1978.

Els precedents de les comissions a la ciutat d'Alcoi estan a finals dels anys cinquanta en les reunions que mantenien, en les dependències de la parròquia de l'Ave Maria, comunistes i membres de l'HOAC i de la JOC, liderades per Pep Linares (comunistes) i

Josep Linares Gomis, treballador de la fàbrica Mataix, va arribar a ser president de la Secció Social del Sindicat vertical Tèxtil. Foto: Arxiu Familiar Linares Montava, imatge cedida per Carme Linares.

Joan Faus (catòlics). El sindicalista Pep Linares, juntament amb el catòlic Vidal, contactaren diverses vegades amb Marcelino Camacho a principis dels seixanta per tal d'articular CCOO a Alcoi i al País Valencià, on es varen constituir el desembre de 1966, en la seu de Lo Rat Penat de la ciutat de Valencia. Allí va estar present Pep Linares, representant als obrers alcoians i de la comarca. Les CCOO a la ciutat d'Alcoi, amb un xicotet suport d'alguns sindicalistes de la UGT, tindran un protagonisme fonamental en la lluita obrera contra el franquisme i en les vagues generals del tèxtil de finals de la dictadura.

El context general de les vagues dels setanta

Les vagues generals del tèxtil d'Alcoi van coincidir amb un context econòmic, polític i social de greus conflictes. A partir de l'any 1973, es produïren tres esdeveniments, que sense dubte varen marcar l'evolució de les vagues. El primer fou la guerra àrab-israelí, que disparà els preus del petroli i dels productes energètics, causant una gran crisi econòmica que amenaçà el model econòmic de desenvolupament iniciat en els anys seixanta. Amb la pujada dels preus i de les matèries primeres, les fàbriques disminuïren les vendes, hagueren d'emmagatzemar productes, amb la corresponent caiguda de beneficis. Les conseqüències varen ser fatals per a la classe obrera, ja que les empreses no paraven de presentar expedients de crisi, suspensió de pagaments o tancaments amb els que molts treballadors anaven a l'atur. El segon, la mort de l'almirall Carrero Blanco, president del govern franquista, en un atemptat d'ETA, el 20 de novembre de 1973, quan el règim entrava en una marcada crisi política. El tercer fou el Procés 1001 del TOP contra els líders nacionals de CCOO: Marcelino Camacho, Saborido, Sartorius i Garcia Salve, entre altres, que coincidí, amb el mateix dia de l'atac de Carrero. Amb aquestes circumstàncies el règim franquista controlà i reprimí totes les activitats de la classe obrera i en particular de CCOO, aspecte que va influir en el transcurs de les vagues alcoianes del tèxtil alcoià dels setanta. També hi havia un empresariat industrial que, després d'unes èpoques de beneficis, ara havia de patir els efectes de la crisi econòmica, i no estava disposat a perdre els seus guanys, ni privilegis.

Fàbriques de Matarredona en els anys 60 [ESQUERRA] i fàbriques de Mataix en els setanta [DRETA].
Col·lecció Ricardo Canalejas i Romà.

Un altre tema a considerar són les característiques que presentava el teixit econòmic alcoià, pel que fa a la distribució de les empreses i la producció del tèxtil. Consultat un recompte sobre el número de centre de treball i les seues dimensions, trobem que entre els diferents sectors del tèxtil hi havien censades un total de 262 empreses sense assalariats, 441 xicotetes (no passaven de les 50 obreres i obrers) i nou mitjanes (entre 50 i 100). Tan sols huit eren grans: sis tenien entre 100 i 250, i persones empleades i dues entre 200 i 500 treballadors i treballadores (Cens de l'Organització Sindical, Arxiu Històric Provincial d'Alacant, Secció AISS, sign. 123).

Segons el professor valencià Josep Picó, en 1976 el tèxtil alcoià formava un teixit industrial minifundista i atomitzat, però al mateix temps concentrat en una zona molt concreta, on dominaven les xicotets i mitjanes empreses, que a més a més, estaven dispersades en un àrea urbana reduïda (Picó López, Josep:1977, 176-178). Tots aquestos trets, li donaven característiques particulars al moviment obrer alcoià, que repercutiran i li marcaran influències en produir-se les vagues i la contestació social. D'aquesta manera, la majoria de treballadors del tèxtil, encara que repartits en xicotetes empreses disseminades pel conjunt del territori alcoià i comarcal, a poc a poc amb l'esforç de lluita propiciat per les CCOO, que ja feia temps que estaven infiltrades dins del Sindicat Vertical, s'aniran mentalitzant, que units són una força social nombrosa que haurà de ser tinguda en compte amb les seues exigències de llibertat, democràcia i justícia social. Totes aquestes circumstàncies acabaran desembocant en les jornades de vaga dels anys setanta, organitzades i conduïdes per CCOO, amb els seus líders més destacats: Josep Linares Gomis, Ricardo Llopis Sobrino, Emilio Olcina, Miquel Pascual, els catòlics José Vidal i Jesús Cascant de l'HOAC i de la JOC, i alguna aportació de la UGT, Sergio Ferri, en les primeres vagues i Armando Garcia Miralles, en la d'abril de 1976 (Parra Verdú, Pedro Juan: 1997, 395).

Les Comissions Obreres a Alcoi, ja des dels primers anys de la dècada dels setanta, sobre tot a partir de 1973, any clau com hem comentat, aconseguiran una gran força dins de l'organització del moviment obrer. Tenien el seu propi butlletí informatiu: *Democràcia Obrera*, que transmetia la realitat del món obrer, aspecte que s'amagava o no es feia des de la premsa i els mitjans de comunicació legals. S'imprimia amb una *vietnamita*, de manera clandestina, i es distribuïa per totes les fàbriques i centres de treball, per tal d'informar, mentalitzar i mobilitzar a la classe obrera alcoiana., que portava molts anys sense eixir al carrer a protestar i a demanar els seus drets.

BOLETIN DE INFORMACION Y ORIENTACION DE COMISIONES
OBRERAS - ALCOY Nº 4 SEPTIEMBRE-1973

TACTICA DEL MOVIMIENTO OBRERO EL DERECHO DE HUELGA, DE ASOCIACION Y DE REUNION

Todos los obreros deben saber que vivimos en una sociedad dividida, principalmente en dos clases antagónicas. Dos clases que se relacionan entre sí en el proceso de la producción económica y lo hacen con intereses opuestos.

De una parte está la clase capitalista, es decir la clase social que en virtud de sus propias leyes, ostenta el "alto grado de derecho" de propiedad sobre los medios de producción (fábricas, tierras, minas, etc...).

Por otra parte, está la clase trabajadora. La clase que no piensa más que su propia fuerza de trabajo. La clase cuyo esfuerzo se hace TODO lo que la sociedad necesita para vivir.

Ahora bien, el producto del trabajo de la clase obrera

1

BOLETIN DE INFORMACION Y ORIENTACION DE
COMISIONES OBRERAS-ALCOY- Nº2-JULIO-1.973

LA LUCHA OBRERA EN ALCOY

IMPORTANTES ACCIONES EN LA EMPRESA A. PERALTA S.A.

Durante los días 13 y 14 del pasado mes de julio, tuvieron lugar en la empresa textil Antonio Peralta S.A. de nuestra ciudad, importantes acciones de protesta y solidaridad obrera. (La plantilla es de 200 obreros aproximadamente).

Como ya informábamos en el primer número de nuestro boletín, la dirección de la empresa, trataba de imponer un nuevo sistema de producción para las dos factorías de que se compone la misma, el cual, a pesar de no estar aún aprobado por la Delegación Provincial de Trabajo, ya se encontraba de hecho, aplicando desde hacía varios meses en la sección de bobinado de una de las factorías en la que trabajan alrededor de 10 jóvenes obreros.

Tal vez la empresa consideraba que esta sección era la más débil y por lo tanto se sometería mejor a sus intereses.

1

Democracia Obrera: Boletín de Información y Orientación de Comisiones Obreras-Alcoy, exemplars dels números 2 i 4 (juliol i setembre de 1973).

Un precedent: la vaga de Peralta SA

Va ser la primera mobilitació obrera alcoiana important, va precedir les vagues de 1974 i d'alguna manera va marcar el camí a seguir. Els dies 13 i 14 de juliol de 1973 es produïren les aturades. El desencadenant va ser un nou sistema de producció que l'empresa volia aplicar en la secció de dones, les bobinadores, que eren unes 10 obreres, en una empresa de gairebé 200 treballadors (*Democracia Obrera* 2, juliol 1973). Més endavant es pretenia imposar el sistema en tota la fàbrica, però començà primer en les dones. Pilar Esteve Nicolás, enllaç sindical, ens ha explicat la situació:

Nosaltres diguérem que no hi estàvem d'acord. Aleshores, l'empresa ens llevà el plus de productivitat a totes. Però nosaltres replicàrem, dient que si no ens pagaven, que aturàvem i fariem vaga de braços caiguts. La direcció de la fàbrica reaccionà enviant-me a mi, que era enllaç sindical, la carta d'acomiadament i la resta de companyes foren amonestades. Passàrem tota la nit parlant del tema, i comunicant-nos amb els companys de la fàbrica a través de reflectors. La decisió final va ser: Ací no es treballa ni es fa res si n'hi ha algú acomiadat! A continuació ens acomiadaren a totes i [en protesta] pararen tots els treballadors de la fàbrica.

En una reunió d'enllaços sindicals en el Sindicat Vertical, es va decidir que, si no readmetien a tots els acomiadats, es convocava vaga general de tot el tèxtil a Alcoi. Davant aquests esdeveniments, l'empresa no va tindre més remei que arribar a un acord, per tal que aquesta vaga puntual, no es tornara general. Aleshores, hagué de readmetre totes les acomiadades. Va ser tot un èxit per al moviment obrer alcoià, que cada cop estava més organitzat a partir de CCOO, que per a Alcoi, tenia el seu propi butlletí: *Democracia Obrera*. Els treballadors li deien "trencant cadenes", pel dibuixet

de la portada. CCOO per aquell temps era un moviment transversal, no solament aglutinava treballadors d'esquerrers i catòlics progressistes de la JOC i de l'HOAC, també estaven tots els que tenien consciència de classe. Junt als joves i veterans del PCE, a més a més, estaven "les persones majors de la CNT, que havien fet la guerra, que també ens donaven suport" (Entrevista a Pilar Esteve Nicolás el 7-10-2022).

Francesc Valor Sanjuán, per aquell temps militant de les Joventuts Comunistes i membre de CCOO, ens ha explicat també la importància que va tenir la vaga de Peralta SA i l'organització del moviment obrer alcoià al voltant de CCOO:

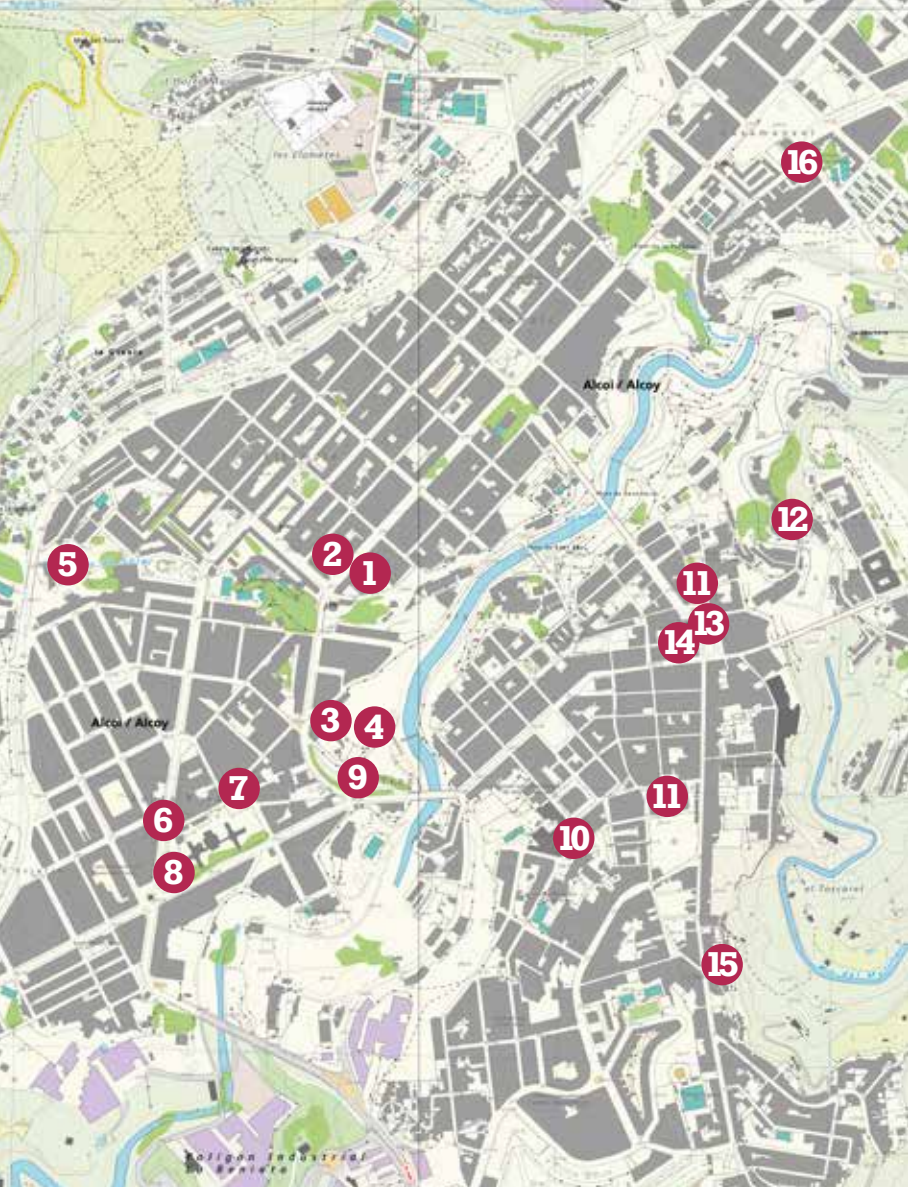
Jo que era molt jove, en el 73, amb 17 anys, conec a Miquel Pascual, que em transmet els valors de la classe obrera, i prenc consciència obrera per a la lluita sindical. Va ser molt important el canvi de tàctica del PCE en passar de la "guerrilla", de la lluita armada, a l'estratègia d'"infiltrar-se" en el Sindicat Vertical, per a des d'allí copar els càrrecs sindicals, a fi de combinar la lluita legal amb la il·legal. Els comunistes lideraven el projecte, però era un moviment obert que integrava també tots els treballadors i treballadores que tenien consciència de classe. Els jerarques franquistes del Vertical, quedaren espantats en veure la força que adquirien les CCOO, a les que ben aviat consideraren un dels principals perills per al règim franquista. Cal destacar la lluita que es va produir en Peralta SA, que era una de les empreses més combatives del moviment obrer alcoià, i la que va establir un precedent de cara a les vagues generals posteriors, que començaren el gener i l'abril de 1974 (Entrevista a Francesc Valor Sanjuán, el 7-10-2022).

Pilar Esteve Nicolás. Arxiu de Pilar Esteve.

Paco Valor es dirigeix a treballadors i treballadores en una concentració. Foto: Paco Grau (Arxiu Municipal d'Alcoi).

Cartografia elaborada per Álvaro Verdú Candela. Font: Institut Cartogràfic Valencià GVA

L'Eixample: 1. Sindicat Vertical; 2. Els patis del col·legi de Sant Roc;

3. Les fàbriques de Bernabeu i Cia; 4. Monllor Hermanos.

El barri de Santa Rosa: 5. El Barranquet de Soler; 6. Plaça de Pizarro;

7. Textiles Sol Rayo; 8. Església de Santa Rosa; 9. Passeig de Cervantes.

El centre històric: 10. Les fàbriques de Ferrándiz i Carbonell;

11. Església de Santa Maria i Església de Sant Maure i de Sant Francesc;

12. Fàbriques del Tossal i Molins; 13. Plaça d'Espanya; 14. L'Ajuntament d'Alcoi.

La perifèria: 15. Església de Sant Francesc i Sant Antoni (Franciscans);

16. Saló Parroquial de l'Església del Sagrat Cor; 17. Venta Saltera;

18. La muntanya de Sant Cristòfol (El Preventori).

No estan ubicats en aquest plànol la Venta Saltera (17), ni el Preventori (18).

LA RUTA DE LES VAGUES GENERALS DEL TÈXTEL: 1974, 1975 i 1976

Està estructurada i distribuïda en 4 espais, amb els seus llocs de la memòria corresponents. En cada un dels quals, després del seu nom o els canvis que ha tingut en la denominació o adreça, expliquem la ubicació i cronologia. Tot seguit, fem referència als seus usos i ens centrem, sobretot, en quina ha estat la influència per al moviment obrer. Finalment, informem sobre la seua situació actual i la funció que desenvolupa. La planimetria, alguns documents i una selecció de fotografies, van il·lustrant les explicacions. Al llarg del text, tots els llocs de la memòria obrera als que fem referència en la ruta, apareixen destacats en negreta.

L'EIXAMPLE

1 Sindicat Vertical

UGT ALCOI

Albereda de Camilo Sesto, 8

És l'actual seu local i comarcal del sindicat UGT. Antic Palauet Vicens, conegut com "La Perla", ubicat en una ampla avinguda, primer de Canalejas, en el franquisme va portar el nom de José Antonio i actualment es diu Albereda Camilo Sesto. Va ser propietat d'Antonio Vicens Moltó, burgès, de la Banca Vicens. L'edifici ja apareix citat en la *Guía de Alcoy* de Remigio Vicedo Sanfelipe de 1925. Fou construït en 1923, segons un projecte d'Antonio Gómez Davó de 1918. (<https://bivia.info.opac.ficha>).

És un artístic edifici historicista, amb influències clàssiques i ornamentació renaixentista plateresca. A més de residència de la família Vicens, durant la Guerra Civil Espanyola va ser colònia escolar per a xiquets repatriats, així com caserna de les Milícies Antifeixistes i la Secció de Transports de la CNT. En 1944, l'arquitecte José Ibáñez Baldó feu una ampliació de l'edifici i s'ubicà la Delegació del Ministeri de Treball.

(<http://nolesolvidamos.blogspot.com/2021/03/colonia-escolar-chalet-icens-alcoy.html>).

El palauet en els seus orígens, *Mirar el Passat: Imatges d'un Alcoi en Blanc i Negre*. L'edifici en l'actualitat (APJPV).

Visita del ministre Solís per a inaugurar la Casa Sindical (FMA).

Pel que fa a la recuperació de la memòria del moviment obrer alcoià, interessa destacar que va ser la seu de la Delegació Comarcal de Sindicats, de la CNS, el Vertical franquista, des de 1961 fins a la devolució del patrimoni sindical, quan li fou assignat l'edifici a la UGT i la COEPA.

A principis de juliol de 1961, foren inaugurades les instal·lacions del Vertical, amb la destacada presència de José Solís Ruiz, aleshores ministre secretari general del Movimiento i delegat nacional de Sindicats. L'acompanyaven autoritats i jerarquies franquistes, nacionals, provincials i locals. La premsa local i provincial de l'època cobrí la notícia, destacant la massiva afluència de públic que barrotava el carrer, les escales i el pati de la nova Casa Sindical, aplaudint i testimoniant la seua simpatia al ministre. Es reproduïen les frases més importants dels discursos del ministre Solís i de l'alcalde d'Alcoi Enrique Oltra. "No queremos que los hombres del trabajo sigan siendo lacayos de nadie, porque sobre sus hombros está la grandeza y la seguridad de España" (Solís). "Los hombres de esta tierra no entienden más que de trabajo, y tal como son están aquí hoy, con el corazón en la mano" (Oltra). L'arxiprest mossén Cirilo Tormo va beneir les dependències (sala d'actes, despatxos, biblioteca i bar) amb una nodrida presència d'assistents a l'acte.

El discurs del ministre, que va durar més de vint minuts, fou acompanyat per forts aplaudiments del públic que omplia la sala d'actes. En la seua allocució va ressaltar que en la **Casa Sindical** inaugurada havia de dominar la germanor, amb homes disposats a treballar i per a fer gran Espanya, per a la qual cosa calia acabar amb els enfrontaments. El ministre conclouia el discurs amb unes paraules molt significatives: "España no se levanta sola, sino que somos los españoles unidos, los que hemos de levantarla. Con la unidad de Franco, podemos sentirnos optimistas, pues contamos con una buena base de lanzamiento. En la gran empresa de trabajar todos unidos por una España mejor, cabemos todos. !!ARRIBA ESPAÑA!!" (*Ciudad*, 4-7-1961, i 11-7-1961; *Información*, 4-7-1961 i 5-7-1961).

El que no diu la premsa legal és que la classe obrera alcoiana ho estava passant malament, amb baixos salaris, llargues jornades de treball i hores extra per a poder subsistir, problemes als quals s'afegien altres com les dolentes condicions de treball

DEMOCRACIA OBRERA

BOLETIN DE INFORMACION Y ORIENTACION DE COMISIONES OBRERAS-ALCOY. Nº2-OCTUBRE-1973

LA CLASE OBRERA ALCOYANA: POR LA LIBERTAD DE CAMACHO Y SUS COMPAÑEROS

Diez dirigentes de la clase obrera se encuentran en prisión desde hace 15 meses, su único delito según el régimen fascista, es el de la defensa de la clase obrera.

Las organizaciones democráticas y obreras del mundo entero, muestran su repulsa ante esta situación tan inhumana.

Los trabajadores alcoyanos y los de toda España, ante el proceso de estos dirigentes, este mes obligados por nuestra conciencia, e arreñados de las manos del T.O.P. la libertad de estos 10 compañeros, ya que ellos como muchos otros, defienden y luchan por un salario justo y una vida digna.

¡ARRIBA LA LUCHA DE LA CLASE OBRERA!

[ESQUERRA] *Democracia Obrera* 5 (octubre 1973).

[DALI] Grup de delegats sindicals, militants de les CCOO clandestines, a l'exterior de la seu comarcal del Sindicat Vertical, a finals dels 60. D'esquerra a dreta: Antonio Linares, Andrés Alarcón, Josep Linares, Pedro De Mora, Alvar Seguí i altres. Imatge cedida per Carme Linares i Montava.

i la manca d'habitatges. Aprofitant la possibilitat de negociació que encetà la Llei de Convenis Col·lectius de 1958 i els inicis de les CCOO, l'estratègia serà compaginar la lluita organitzada des de la clandestinitat, amb la legal des del Sindicat vertical. Els protagonistes van ser homes honrats i combatius, comunistes, antics cenetistes i catòlics progressistes, que es presentaven a les eleccions sindicals dels anys seixanta. La tàctica funcionarà durant un temps, fins que en el règim s'adonen que darrere de CCOO està el PCE. En un principi la dictadura intentà absorbir les CCOO en el Vertical però, quan va assabentar-se que era impossible, sobretot després dels avanços aconseguits pels antifranquistes en les eleccions sindicals de 1966, va desfer el moviment mitjançant la repressió. Aleshores, en 1967, es feu la segona opció, hi hagué caigudes i detencions i les CCOO foren declarades il·legals amb una sentència del Tribunal Suprem.

La situació es complicà encara més quan entrem en la dècada dels anys setanta, poc abans de les vagues generals alcoianes, en produir-se les detencions i l'empresonament dels principals líders nacionals de CCOO. En 1973 estaven pendents de jutj en l'anomenat Procés 1001, que a més va coincidir amb la mort de l'almirall Carrero Blanco, president del govern franquista, en un atemptat d'ETA.

315

MINISTERIO DE JUSTICIA

INSTRUMENTO GENERAL DE PRUEBAS • REGISTRO CENTRAL DE PENAS Y RECLUTOS

Juzgado Militar de Instrucción Extrajudicial Auditoria de 1ª Sección

Apellido y nombre del procesado: JIMENEZ, JOTE José

Elegido: 41

Nombre del padre: Antonio

Idem de la madre: María

Idem del cónyuge: Casado

Naturalidad: Alcoy

Partido de: Alicante

Provincia de: Alicante

Vocación: Alap. ex. 540

Sevilla V. E. manifiesta a este Juzgado al ser el Registro Central con los antecedentes relativos al procesado cuyo filiación y antecedentes van anotados al margen.

Madrid, de Julio de 1959

El Jefe de la Auditoria

Fitxa policial de Josep Linares Gomis, líder de les CCOO a Alcoi, quan fou detingut amb altres comunistes d'Alcoi i de València arran de la convocatòria de "Vaga General Pacífica" pel PCE en 1959. Forma part del Sumari conservat en l'Arxiu General i Històric de la Defensa, a Madrid.

ALCOY: (16, 17 y 18 de enero) ¡HUELGA DE MILES DE OBREROS DEL TEXTIL!
¡MAS DE 120 EMPRESAS EN HUELGA! ¡LA HUELGA LLEGA A SER GENERAL
Y LA CLASE OBRERA ALCOYANA IMPONE SUS REIVINDICACIONES!

Los trabajadores de Alcoy, para compensar la desenfrenada carestía de la vida, pedían 350 ptas de aumento semanal, con efecto retroactivo desde el 1º de enero y hasta entre en vigor el nuevo convenio; 350 ptas no absorbibles por el convenio y que figuraran en nómina. Ante la resistencia patronal y del régimen, los obreros, aprovechando al máximo las posibilidades legales y las asambleas, han tenido que recurrir a la huelga. Y con la huelga, que ha llegado a ser general, han hecho triunfar sus peticiones.

¡ A S I SE COMBATE LA CARESTIA

Unidad, organización, asambleas masivas y acción decidida... he aquí el único lenguaje que entienden la patronal y el régimen franquista.

TRABAJADORES DE TODAS LAS FABRICAS Y RAMOS: --- Como en ALCOY, no consentamos que pisoteen nuestros derechos. ¡Respondamos a la injusticia con la lucha organizada y unida por nuestras reivindicaciones! Como en IBI y ALCOY, como antes en CALLOSA DE SEGURA, ¡en asambleas masivas, decidamos las formas de acción contra la carestía de la vida!

Con la solidaridad de estudiantes, intelectuales, profesionales, comerciantes... ¡ORGANICEMOS LA LUCHA POR NUESTRAS REIVINDICACIONES!

¡CONTRA LA CARESTIA DE LA VIDA! ¡POR MEJORES SALARIOS! ¡POR EL DERECHO DE HUELGA, LA LIBERTAD SINDICAL Y LAS LIBERTADES DEMOCRATICAS!

¡VIVA LA LUCHA DE LOS TRABAJADORES DE ALCOY!

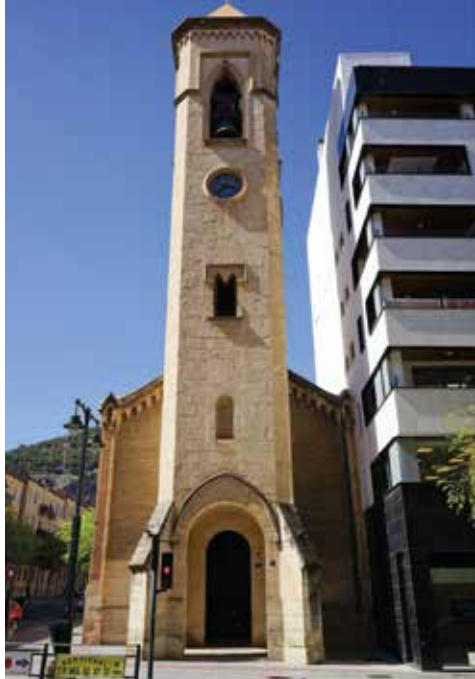
Enero I. 1974

Organización del PARTIDO COMUNISTA DE ESPAÑA.

Octaveta del PCE cridant a la lluita contra la carestia de la vida com s'havia fet i Alcoi amb la vaga general tèxtil de gener de 1974. Font: Arxiu Històric del PCE (APCE, Madrid).

Davant aquesta conjuntura, des del règim, cada cop es controlava més i es reprimeixen els moviments dels líders sindicals de CCOO. L'alcoià Josep Linares fou detingut i empresonat per la seua implicació en la vaga general pacífica convocada pel PCE en 1959 i de nou en 1971. A més a més, es vigilaven molt les reunions d'obriers en el Sindicat, no autoritzant moltes d'aquestes o supervisant-les la jerarquia. En començar a augmentar el component reivindicatiu exigint els drets de reunió, d'associació i de vaga per aconseguir els drets de la classe obrera i obtenir una major justícia social, des del règim es llançà la política de tancar les portes del Sindicat. Era la tàctica perfecta per a desmobilitzar al moviment obrer, evitar que estiguera ben informat dels seus problemes i que, des de la força de la unitat, exigira solucions.

Aleshores, la classe obrera alcoiana es va veure obligada a buscar altres espais de reunió, unes voltes a l'aire lliure, en contacte amb la naturalesa, i altres en llocs tancats amb cert tipus de protecció i seguretat. Espais de reunió a l'exterior van ser patis d'escoles (Col·legi de Sant Roc), camps de futbol (Barranquet de Soler), paratges de la muntanya (El Preventori, a la Serra de Mariola), places i jardins (la plaça de Pizarro, la plaça d'Espanya o el passeig de Cervantes). Es van utilitzar com a espais tancats de reunió les esglésies de Santa Rosa, del Sagrat Cor, la de Sant Francesc i Sant Antoni (Franciscans) i, ja menys, la de Santa Maria i la de Sant Maure i Sant Francesc, o l'Ajuntament, on s'intentà a vegades establir negociacions amb la patronal, quan no era possible al Vertical.

[SUPERIOR]: Patis de l'antic Col·legi de Sant Roc, actualment desapareguts i substituïts per un edifici de pisos. (Arxiu de Miguel Sarasa).

[ESQUERRA]: Església de Sant Roc i, al seu costat, edifici d'habitatges que ara ocupa el lloc de l'antic pati (APJPV).

2 Els patis del Col·legi de Sant Roc

Actualment bloc de pisos

Avinguda Alameda de Camilo Sesto núm. 7

En la vaga general d'abril de 1974, després que foren tancades les portes del Sindicat Vertical i les forces d'ordre públic, Policia Armada i Guàrdia Civil patrullaren pels carrers, per tal d'evitar que els treballadors es concentraren per a informar sobre la vaga, el pati d'esplai del col·legi de Sant Roc fou el lloc que aprofitaren els obrers per a reunir-se en assemblea. Per aquell temps el rector era N'Alberto Collado Sornosa (1966-1979), que havia substituït a En Cirilo Tormo Durá.

<https://parroquiasantroc.com/historia/>

3 Bernabeu i Cia

Centre d'Especialitats "La Fàbrica"

Carrer Alcoleja, 4

L'edifici de l'antiga fàbrica de l'empresa Bernabeu i Cia, actual centre sanitari, es pot vore després de passar el Centre Comercial Alzamora, a l'esquerra, abans de començar el passeig de Cervantes, des d'on es pot observar també el carrer Orberà, on estaven els telers.

[ESQUERRA] Bernabeu i Cia, secció de telers. Col·lecció Ricardo Canalejas i Romà.

[DRETA] Imatge actual del Centre d'Especialitats La Fàbrica, en l'edifici de l'antiga Bernabeu i Cia. (APJPV).

[ESQUERRA] Com era la fàbrica de Monllor Hermanos. Col·lecció Ricardo Canalejas i Romà.

[DRETA] Xemeneia de la fàbrica Monllor, únic vestigi actual de l'antiga factoria tèxtil (APJPV).

4 Monllor Hermanos

Carrer Sant Sebastià (enfrent de Cervantes mirant cap al pont de Sant Jordi)

Constava de cinc raons socials diferents, però era sol una empresa dedicada als tints i acabats tèxtils (Monllor Hermanos, Acabados Monllor, Hijos de Roque Monllor, Transportes y servicios Monllor i Tintes Bolta). Ha sigut el típic exemple d'empresa alcoiana que va caure de vella sense renovar "ni una boleta de la llum", fenomen que es pot qualificar de "xabolisme industrial". En l'actualitat no en queden restes, es redueix només a un solar per a edificar pisos. Una preciosa xemeneia és l'únic testimoni del que es manté per a recordar el seu passat industrial.

La vaga general de gener de 1974

Es produí a meitat de gener de 1974. El principal detonant fou un augment salarial, reivindicat pels treballadors en 1973, que la patronal no va complir. Els obrers demanaven 700 pessetes setmanals en concepte de carestia de vida i l'exigència d'un nou conveni adaptat a la nova realitat econòmica, on no paraven de créixer els preus mentre els salaris s'havien quedat molt baixos. Per contra, la patronal només ofería 350 pessetes fins al final d'any i a compte de les millores del conveni.

En començar 1974, pel mes de gener, la patronal va sorprendre als treballadors amb la negativa a negociar el conveni i deixant de pagar les 350 pessetes. El dia 16, a les sis del matí, paraven una gran part de les fàbriques d'Alcoi i la resta ho feren després del torn de les dos de la vesprada. El dia 17, l'atur, iniciat en fibres de recuperació, s'estengué també a gèneres de punt i als pobles de Cocentaina i Muro (Sanz Jesús: 1976, 127 i 128). Iniciada la vaga, tant la Policia Local com la Guàrdia Civil no paraven d'enviar informes al Govern Civil, que els adreçava per tèlex a Madrid al Ministeri de Governació. En aquests, es recalcava el paper dels comunistes, enquistats en els càrrecs sindicals (AHPA, secció Govern Civil GC, tèlex a Madrid, 17-1-1974).

Pamflets anti CCOO. Arxiu Partit Comunista d'Alcoi (APCA).

[ESQUERRA] Presa de possessió de Jorge Silvestre com a President de la Diputació d'Alacant, en març de 1975, Arxiu Fotogràfic de *La Verdad*.
[DRETA] L'empresari Rafael Pascual Albero en un menjar empresarial en 1969. Col·lecció Ricardo Canalejas i Romà.

Amb l'expansió del conflicte, el delegat provincial de Sindicats es desplaça a Alcoi i tanca els locals del Vertical, d'aquesta manera deixa als treballadors sense un lloc on poder reunir-se. Aleshores, els obrers ocupen el carrer, exigint que les 350 pessetes figuren en el full de salaris, sense que siguin absorbides a compte del conveni, que es el que volen en la patronal. La situació es tornà tensa perquè les forces d'ordre públic controlaven la ciutat i els accessos. Els obrers es reuniran en algun saló parroquial i inclús en algun camp de futbol, el del Barranquet de Soler. Segons els informes policials que s'adreçaven al Govern Civil, hi havia una estreta col·laboració entre la policia, la Guàrdia Civil i l'Organització Sindical per a dificultar els contactes entre els dirigents obrers i els treballadors (AHPA, GC, informe de la policia gener 1974). Per la nit, a Alacant hi hagué una reunió en el Govern Civil, on l'alcalde Jorge Silvestre, que en les dues vagues de 1974 va donar exemple de diàleg, oferí els locals de l'Ajuntament perquè es negociara allí un acord.

Al matí del dia 18, augmentà la tensió perquè forces de la Policia Armada arribaren a La Saltera, una venta pròxima a Alcoi, amb la intenció d'entrar a la ciutat i de reforçar a la Guàrdia Civil, que controlava els accessos a la població. Però gràcies a l'actuació de l'alcalde Jorge Silvestre, els "grisos" no entraren a Alcoi, cosa que evità possibles incidents (Cerdán Tato, Enrique: 1978, 160). Finalment, s'aconseguí un acord de caràcter local en l'Ajuntament d'Alcoi. Davant l'alcalde Jorge Silvestre signaren Ricardo Llopis Sobrino i Josep Linares Gomis pels obrers i, pels empresaris, van signar Vicente Blanes, Miguel Payá Bou i Rafael Pascual Albero. Però el problema no quedava del tot resolt, i s'estava a l'espera de la negociació del proper conveni (Parra Verdú, Pedro Juan: 2008, 72 i 75).

Informació sobre la vaga de gener de 1974 en Viento del Pueblo i Democracia Obrera, premsa clandestina del PCE provincial d'Alacant i local d'Alcoi (APCE i APCA, respectivament)

Inicio de la lucha:

Los acontecimientos desarrollados en Alcoy del día 13 de Abril, tienen su punto de partida en las horas de paro realizadas el día 7 de Marzo en protesta por la carestía de vida y contra la absorción de las 350 pts. conseguidas en la Huelga anterior. y en apoyo de las deliberaciones de los convenios que debían a negociar en breve.

El 27 de Marzo se llevó a cabo una asamblea de fibras de Recuperación y ramo del Agua en la que se dió cuenta del convenio ya firmado, en el cual, aunque se resalta de momento las 350 pts. los enlaces manifiestan su disconformidad con el convenio firmado por conside

Informe del PCE sobre
la vaga tèxtil d'abril de
1974 a Alcoi (APCA).

La vaga general d'abril de 1974

En no complir la patronal el que s'havia pactat, els obrers contestaren a l'abril amb un altra vaga, que fou més gran, en duració i en intensitat. L'evolució del conflicte fou seguida de manera detallada pel Govern Civil. En els seus informes a Madrid reconeixia que "no se había alterado el orden público, desarrollándose sin violencia, ni tensión alguna" (AHPA: GC, télex a Madrid, 10 i 15-4-1974). El dia 5 d'abril, davant la posició tancada de la patronal, 6.000 treballadors van a la vaga que aquesta vegada es va allargar deu dies. El Sindicat Vertical tancà de nou les portes, i les forces policials patrullaven pels carrers perquè els treballadors no pogueren agrupar-se. Tot i això, des de CCOO, sota el lideratge de Josep Linares i Ricardo Llopis, amb el suport de Sergio Ferri de la UGT, els obrers s'organitzaren en assemblees, que celebraven en les esglésies o en els paratges de la muntanya.

El dia 7 d'abril, Diumenge de Rams, els treballadors intentaren concentrar-se en la Casa Sindical, però la policia no els deixà, i amb un megàfon els deia que circularen, produint-se enfrontaments i detencions. Avançat el matí, se celebrà una ràpida assemblea en els patis del col·legi de Sant Roc, prop de la parròquia del mateix nom, on davant la presència de la policia armada s'informà als assistents, i s'acordà per majoria continuar la vaga.

El dia 8, la vaga s'estengué per Cocentaina, Muro i per les dues fàbriques d'olives, La Española i El Serpis, i la fàbrica de mobles Villa Vicens. Hi havia 8.000 vaguistes. Per la vesprada, 2.000 es reuniren en la muntanya de Sant Cristòfol (El Preventori) i la decisió fou seguir la vaga, i si el Sindicat estava tancat, reunir-se en l'església de Santa Maria.

El dia 10, hi havia 5.000 treballadors en vaga. Intentaren realitzar una assemblea en l'església de Santa Maria. Com que les portes estaven tancades, es reuniren en la de Santa Rosa (*Información*, 10-4-1974). El dia 11, Dijous Sant, en totes les esglésies d'Alcoi es llegí una homilia, que demanava diàleg i serenitat en la negociació. Es defensava la vaga com a mitjà per a la defensa dels drets dels treballadors i fundar associacions obreres sense patir represàlies. Per la vesprada, des de les tres fins a les cinc, es van concentrar més de 1.500 treballadors al Preventori. El Divendres Sant, dia 12, a les sis i mitja de la vesprada, l'alcalde Jorge Silvestre, Sergio Ferri i representants de la patronal viatjaren a Alacant, on arribaren a un acord, per tal d'evitar que la vaga es prolongara al dilluns 15. El dia anterior, diumenge 14, se celebrà pel matí una assemblea de treballadors en el Preventori, on davant una gran presència policial, s'explicaren i acceptaren els acords d'Alacant. Les millores obtingudes foren 3.500 pessetes per als treballadors i 1.750 per als aprenents (Parra Verdú, Pedro Juan: 2008, 76-81).

DIRECCION GENERAL
DE LA
GUARDIA CIVIL

312°. COMANDANCIA
1.ª COMPAÑIA (ALCOY)

S/Ref.ª

Núm.

Fecha

N/Ref.ª

Núm.

ELP/mgf.

804

ASUNTO: CUENTA DE LA INSTITUCION DE UN ATESTADO POR REUNION ILEGAL, CON DETENCION DE UN INDIVIDUO.-

EXCMO SEÑOR:

632037 24.9.75

ENTRADA

Sobre las 19 horas del día de ayer, se tuvo en esta residencia conocimiento de que en las inmediaciones de la Casa Sindical de la localidad, y posteriormente en la Plaza Pizarro de la misma, se estaban concentrando gran número de obreros, tal vez con ánimo de manifestarse o celebrar alguna reunión, por lo que sin pérdida de tiempo el Oficial que suscribe, dispuso que fuerza de la Cabecera, bajo su mando se dirigieran hacia dicho punto, en donde se encontraron unos 300 obreros reunidos, formando círculo, en el centro del cual les dirigía la palabra RICARDO LLOPIS SOBRINO, por ser este Presidente de la U.T.T., de la Agrupación de Fibras de Recuperación del Sindicato Textil de la Ciudad; solicitando el Capitán que narra, a los reunidos la correspondiente autorización, que al no poseerla, procedió seguidamente a disolverla, acto que realizó sin oposición alguna y de una manera pacífica.-

Seguidamente fue interrogado el mencionado RICARDO LLOPIS SOBRINO, de 55 años de edad, casado, textil, natural y vecino de Alcoy, domiciliado en calle Peró número 5, hijo de Ricardo y de Maria, el cual manifestó, que debido a los paros intermitentes que están llevando a cabo en la fábrica textil "Pablo Domenech y habérseles denegado la petición hecha al Delegado Comarcal de Sindicatos, para celebrar una reunión en el local del Sindicato para tratar asuntos relacionados con dichos paros, procedieron a reunirse en el lugar antes apuntado, para informar a los trabajadores de que el próximo lunes día 22 de los corrientes tendría que reunirse el Comité Ejecutivo con la invitación de la mentada empresa, así como los trabajadores afectados.-

Durante la expresada reunión se oyeron voces, por las cuales se invitaba a los trabajadores a una huelga general para el citado día 22; que los motivos que indujeron al repetido sujeto para dirigir la palabra a los reunidos dice que por ser el único miembro del Comité Ejecutivo Textil que se encontraba en aquel lugar.

Por todo lo anteriormente expuesto, a las 22 horas del mismo día se procedió a la detención del tan referido sujeto, que con las diligencias instruidas al efecto fueron entregadas en el Juzgado de Instrucción de esta localidad, bajo recibo.

Lo que tengo el honor de participar a la respetada y superior Autoridad de V.E., para su debido conocimiento.-

Dios guarde a V.E., muchos años.

Alcoy, 21 de Septiembre de 1.975

EL CAPITAN DE LA COMPAÑIA

Excmo. Señor Gobernador Civil de la Provincia.-

ALICANTE

Informe del capità de la 1a Companyia de la Guàrdia Civil d'Alcoi al Governador Civil sobre la detenció del líder sindical Ricardo Llopis, acusat de reunió il·legal, en la vaga de l'empresa Pablo Doménech de setembre de 1975 (AGCA).

BARRI DE SANTAROSA

El Centre Específic de Malalts Mentals (CEMM), on abans estava el camp de futbol del Barranquet de Soler.

5 El Barranquet de Soler

Centre Específic de Malalts Mentals “M. Cirilo Tormo”
Carrer Barranquet de Soler

El centre de malalts mentals i al costat un pàrquing ocupen els que van ser els espais del camp de futbol i piscina del Barranquet de Soler. Va ser un important punt de reunió per a les assemblees dels treballadors en les vagues de gener

Inauguració del camp de futbol, en presència de D. Cirilo (FMA).

i d'abril de 1974 i també en altres conflictes laborals més greus, com el de la vaga d'abril de 1976, la de les tres setmanes. Segons ens han explicat alguns treballadors que van participar en les vagues, quan en les assemblees es feien les votacions per a decidir si se continuava o no la vaga, per tal de facilitar el recompte, es feia de la manera següent: per als sí, se situaven en una porteria, i per als no, en l'altra (testimoni de Francesc Valor Sanjuán, entrevista 7-10-2022).

6 La plaça de Pizarro

Plaça de l'alcalde Evarist Botella Asensi

Es troba en el barri de Santa Rosa. Va ser lloc de reunió esporàdica dels treballadors en vaga per a realitzar assemblea, sobretot, quan estava tancat el *Vertical* i no es podien

Ricardo Llopis Sobrino, líder de CCOO (APG).

reunir a la parròquia de Santa Rosa, si hi havia algun ofici religiós. Es va emprar el 20 de setembre de 1975 en la vaga dels treballadors de la fàbrica Pablo Doménech, quan va ser detingut el líder obrer Ricardo Llopis Sobrino, acusat de reunió il·legal. La plaça porta hui el nom de l'alcalde republicà d'Alcoi quan va esclatar el colp d'Estat del 18 de juliol de 1936. Després de la victòria dels sublevats, fou condemnat a mort i afusellat el 23 de setembre de 1939.

7 Textiles Sol Rayo

Plaça de Gonzalo Cantó, número 6

Les naus de la desapareguda Textiles Sol Rayo van ser ocupades per la Discoteca Moonlight. Al voltant de la mateixa plaça estaven diverses empreses metal·lúrgiques: Talleres Seguí (encara hui, cooperativa), Aznar Rodes y Albero enfront i, en la illa de cases Agres-Salvador Allende estava Fundiciones Rodes.

[ESQUERRA] La fàbrica de Textiles Sol-Rayó, hui sense ús (Consuelo Fotos de Alcoy antiguas - Alcoy en el recuerdo).

[DRETA] Antiga parròquia de Santa Rosa, hui Escola Infantil Municipal El Jesuset del Miracle (APJPV).

8 Església de Santa Rosa

Escola Infantil Municipal El Jesuset del Miracle

Plaça de la Concòrdia núm. 1

Estava al costat de l'Hospital d'Oliver. Els treballadors alcoians quasi sempre podien comptar amb l'ajuda i protecció de Vicent Micó i García, rector de la parròquia, que els deixava les seues instal·lacions per a realitzar assemblees i tancaments, quan no tenien altre lloc o eren perseguits per la policia. També els donava suport en les homilies i arreplegava diners i col·lectes per als obrers més necessitats, creant una caixa de resistència quan la vaga d'abril de 1976, la dels 21 dies. Des del periòdic local Ciudad d'Alcoy, dirigit pel falangista Rafael Coloma, a la parròquia de Santa Rosa se l'anomenava "Santa Rússia", "nido de comunistas" o "cuartel general de los obreros". El Pare Vicent, junt amb Alejo García, que també estava a Santa Rosa, formaven part de l'Equip Sacerdotal d'Apostolat Social o Obrer, que també l'integraven els sacerdots d'altres parròquies alcoianes, entre ells: Juan Moncho (Sagrat Cor en el barri de Caramanxel, Zona Nord), Anselmo Martí i Josep Antoni Jordà (Sant Antoni i Sant Francesc, els Franciscans, en la zona alta) i Juan Llácer (Sant Josep Obrer del barri de Batoi). Aquest equip de sacerdots, que estaven en les esglésies on més prop vivien els obrers, representaven l'església catòlica més progressista, la que va seguir les propostes més innovadores dels papes Joan XXIII i Pau VI, en el Concili Vaticà II, d'estar al costat dels més pobres, dels obrers i dels perseguits. Dins d'aquesta línia, defensaven els obrers en les seues homilies i els cedien els locals de les seues esglésies perquè feren reunions i assemblees. També ajudaven en les col·lectes recaptant diners que es repartien entre els vaguistes. Aquesta actitud els va suposar cridades a comissaria, que foren vigilats per la policia i patiren repetides cridades telefòniques tant de la jerarquia eclesiàstica com de la civil, el bisbe i el governador, que els exhortaven que se centraren en la litúrgia cristiana i no s'implicaren tant en la causa dels obrers. Vicent Micó i Josep Antoni Jordà, diverses vegades detinguts, van estar a punt de ser empresonats, però les jerarquies eclesial i civil no varen voler. Segons opinió del general Franco, "carne de cura es indigesta". Aquesta frase la va pronunciar en produir-se el cas del bisbe Añoveros, en 1974.

9 Passeig de Cervantes

Fou inaugurat en 1905, amb motiu del III Centenari de la publicació del Quixot. En una zona destacada del parc se li dedicà un monument a l'il·lustre escriptor, per subscripció popular. Es tracta d'un monòlit amb un retrat de Cervantes en bust de bronze. L'escultura és obra de Fernando Cabrera i el pedestal de l'arquitecte Vicente Pascual. S'estén des de finals del carrer Alçamora fins als inicis del pont de Maria Cristina. És una zona verda important de la ciutat d'Alcoi,

perquè és un punt de pas que connecta l'Eixample amb el centre històric. És un lloc destacat en la història del moviment obrer alcoià perquè ha sigut i és el lloc on sovint se concentren treballadors, ciutadans o ciutadanes, per a iniciar les manifestacions que acabaran en la plaça d'Espanya.

En el moment històric que ens ocupa, el Passeig de Cervantes fou el lloc de concentració, el dissabte 10 d'abril de 1976 a les 11 del matí, d'un grup important de dones amb sarnatxos, cistelles de la compra buides, decidides a anar en manifestació fins a l'Ajuntament per a protestar per les dificultats que patien les economies familiars en el context de la llarga vaga dels 21 dies. Quatre de les dones foren detingudes per intentar que els comerços, en solidaritat amb els vaguistes, no cobraren l'import de les seues compres.

Passeig i monument a Cervantes, fotos de Pedro Juan Parra Verdú (APJPV).

La vaga de setembre de 1975

Aquest any, la classe obrera alcoiana celebrà el Primer de Maig en el Preventori, amb la presència de la Guàrdia Civil que retingué la documentació a unes 70 persones, les quals foren detingudes a la caserna, interrogades i multades amb quanties de fins a 5.000 pessetes. Després els serien retirades pel governador Civil, en passar a ser internament el príncep Juan Carlos el cap de l'Estat, per malaltia greu del general Franco.

A finals d'agost, l'empresa Pablo Doménech volia reabsorbir el complement de les 350 pessetes i es produïren aturs dels treballadors, als quals la patronal respongué amb sancions i l'acomiadament d'un enllaç i sis obrers. Ben aviat es produïren mostres de solidaritat i una nova vaga del tèxtil el 22 de setembre, després d'una assemblea el dia 20 en la plaça Pizarro, perquè el Sindicat estava tancat, on participaren uns 300 treballadors del tèxtil en solidaritat amb els acomiadats de Pablo Doménech. A conseqüència d'aquesta assemblea, acusat de convocar una reunió il·legal, fou detingut per la Guàrdia Civil el líder de CCOO Ricardo Llopis Sobrino. Va ser traslladat a la presó d'Alacant. Des d'aqueix moment, al problema de la reabsorció de les 350 pessetes, que havia desencadenat la vaga, s'afegirà el de la readmissió dels acomiadats i el de l'alliberament de Ricardo Llopis. El dissabte dia 27, unes 500 dones es manifestaren davant l'Ajuntament perquè l'alcalde Rafael Terol mediera en el conflicte. Aquest va respondre que no podia perquè l'Ajuntament estava per a temes administratius. Tot i això, Terol envià una nota als mitjans de comunicació on cridava als representants de les parts social i econòmica, Josep Linares i Miguel Payá, a negociar la solució al conflicte. El dilluns 29, la vaga afectava més de cent empreses i 2.800 treballadors repartits per Alcoi, Cocentaina i Muro. El conflicte va acabar el 3 d'octubre, amb sols una part dels objectius aconseguida: la llibertat de Ricardo Llopis i garanties de no haver-hi més acomiadaments, ni sancions. Tanmateix, no es va obtenir la readmissió de tots els acomiadats i el complement de les 350 pessetes no es concedí a totes les empreses (Parra Verdú, Pedro Juan: 2008, 82-84).

La vaga general d'abril de 1976 (la de les tres setmanes)

El 24 de març es produí un fet important per al moviment obrer alcoià: Marcelino Camacho, líder nacional de CCOO, pronuncià una conferència a les 8 de la nit en el saló parroquial de l'església de Caramanxel, amb uns 300 treballadors que barrotaven la sala. Després d'uns minuts de silenci per la mort d'un treballador eldenc, Teófilo del Valle, per trets de la policia unes setmanes abans, va fer una anàlisi de la crisi econòmica i política, destacant que l'única eixida era el restabliment de les llibertats democràtiques i la convivència entre tots els espanyols. També recalçà la necessitat de la unitat sindical per tal d'aconseguir una major força per a la classe obrera. Finalitzada l'al·locució, quan anava a començar el col·loqui, la policia va interrompre l'acte, argumentant que no tenia l'autorització legal. Anselmo Martí Tormo, sacerdot franciscà, membre de l'Equip Sacerdotal d'Apostolat Social d'Alcoi, replicà als policies que havien entrat en un recinte de l'Església sense l'autorització estipulada pel Concordat. Tot i això, a les nou i vint de la nit, l'acte fou suspès i els assistents abandonaren la sala sense que es produïren incidents. (*Información*, 25-3-1976).

Pel que fa a la vaga general d'abril, va sorgir com a protesta al conveni interprovincial de Madrid, que no signaren els treballadors alcoians perquè no estaven d'acord

Sarnatxos, cistelles de la compra que utilitzaven les mestresses de casa. Foto APJPV.

amb les condicions que la patronal i el sindicat vertical volien imposar-los. Les propostes obreres eren d'un augment salarial de 3.000 pessetes a la setmana, 40 hores de jornada setmanal, 25 dies de vacances i la presència de representants elegits. El conveni, ja signat per la patronal, només preveia un augment de 1.100 pessetes a la setmana, de les que havia de deduir l'IRTP i la Seguretat Social, jornada de 44 hores setmanals i 20 dies de vacances (Sanz, Jesús 1976, 134).

Davant aquesta situació, es va iniciar la vaga amb les primeres aturades el 31 de març. Afectaren uns 1.500 treballadors de fibres de recuperació, segons dades de la Delegació de Sindicats i dels periòdics *La Verdad* i *Información* de l'1 d'abril. A mesura que passen els dies augmentarà la tenacitat obrera i també la intransigència de la patronal que, al·legant que el conveni ja està signat, es negarà a negociar. Aleshores, amb les dues postures enfrontades, es produirà una vaga que durarà fins a tres setmanes, amb la participació de 8.000 treballadors tèxtils d'Alcoi i comarca, que patiran contínues amenaces d'acomiadaments i sancions, així com la repressió policial.

Des del Govern Civil d'Alacant s'acreditava al delegat provincial de Sindicats perquè autoritzara o denegara les reunions en la seu del Vertical a fi que no s'aprofitara per a "accions subversives". En els habituals informes del Govern Civil, es destaca la intervenció en les vagues, que estaven liderades per CCOO, d'uns líders que, segons la policia, eren "coneguts elements comunistes emparats en els seus càrrecs sindicals". Els conflictes laborals del tèxtil alcoià foren considerats per la policia i el Govern Civil conseqüència del malestar entre els obrers però també, com no es deixava d'insistir, de la constant tasca dels enllaços sindicals i dels jurats d'empresa "filocomunistes" (Moreno Sáez, Francisco: 2000, 78 i 80).

Sota un intens control policial i governatiu, tancats els locals del Sindicat Vertical, als treballadors no els quedava altra solució que reunir-se en altres llocs: el camp de futbol del Barranquet de Soler o els locals parroquials de les esglésies de Santa Maria, Santa Rosa i els Franciscans. La situació s'agreujà el dia 10, amb moments de tensió, que crispaven cada cop més el conflicte. En el transcurs del matí, uns milers de treballadors es concentraren en assemblea en la parròquia de Santa Maria, i foren dissolts per la policia. Tanmateix, quan a la una i mitja de la vesprada intentaren una nova assemblea, aquesta també va ser dissolta. En la plaça d'Espanya i el carrer de Sant Tomàs, se produeixen brutals càrregues de la Policia Armada per a dispersar-los. Les conseqüències seran caigudes, contusions i un venedor de cupons atropellat per la multitud (*La Verdad*, 11-4-1976). Després d'aquests successos, segons *Información*, un total de 19 treballadors, enllaços i vocals de fibres de recuperació, en protesta per l'actuació policial tan repressiva, es tancaren 12 hores en l'església de Santa Rosa, des de les 17 hores del diumenge, fins a les 5 del dilluns (Parra Verdú, Pedro Juan: 2008, 266).

El dia 12, davant el clima de violència que podia esclatar al carrer, una comissió ciutadana, acompanyada per l'alcalde Rafael Terol, s'entrevistà amb el governador civil d'Alacant. Li presentaren un escrit on figuraven les signatures de metges, intel·lectuals, periodistes, dos regidors i dos superiors d'ordes religioses, que demanaven que

Possessió de Rafael Terol, com a alcalde d'Alcoi (Arxiu Fotogràfic Rafael Terol)

no es desbordara la situació: “Los abajo firmantes, ante los acontecimientos que está sufriendo nuestra ciudad, deseamos dejar constancia de lo siguiente: ¡NO QUEREMOS QUE ALCOY SE CONVIERTA EN UNA NUEVA VITORIA!”, ciutat on el 3 de març d'aquell any moriren cinc treballadors en vaga quan la policia assaltà violentament l'església on hi havia una assemblea obrera.

La vaga finalitzà el 21 d'abril, quan la majoria dels treballadors, davant la intransigència de la patronal, decideixen acabar.

No s'aconsegueixen les reivindicacions plantejades, però sí que els empresaris eliminaren les sancions i els acomiadaments produïts durant el conflicte. La premsa reproduïa les paraules d'Emilio Olcina, dirigent de CCOO, en l'última assemblea de la vaga, on va dir que no totes les batalles es podien guanyar però s'havia demostrat la força i unitat de la classe obrera (*La Verdad*, 21-4-1976). El periòdic *Información* indicava que 21 dies de vaga havien deixat greus seqüeles econòmiques per als treballadors, amb unes pèrdues salarials de gairebé 45 milions de pessetes, i les empreses havien quedat en una situació ben delicada per a la seua tresoreria.

El Comité Local del Partit Comunista d'Alcoi va publicar la seua valoració de la vaga en el document clandestí *Tres semanas de huelga: Alcoy, abril 1976*. Encara que admetia que la vaga havia sigut un fracàs per als treballadors des del punt de vista econòmic, havia estat un èxit pel que fa a la unió i solidaritat de la classe obrera. Es destacava el suport d'importants sectors de la població, a través de col·lectes per a les famílies dels vaguistes més necessitades, i de l'església, que oferí els seus locals quan el Sindicat Vertical estava tancat. S'insistia en la gran força aconseguida per la classe obrera, que havia imposat els drets de vaga, reunió, associació i expressió. En les conclusions, es manifestava que des d'aleshores el moviment obrer hauria de ser tingut molt en compte, en convergència amb altres sectors, en la lluita pel canvi del règim franquista a la democràcia.

En la mateixa línia que l'informe del Partit Comunista d'Alcoi, el seu periòdic clandestí *Democracia Obrera* va publicar una edició especial sobre la vaga, amb valoracions molt diferents a les realitzades per la patronal i el Sindicat Vertical des de

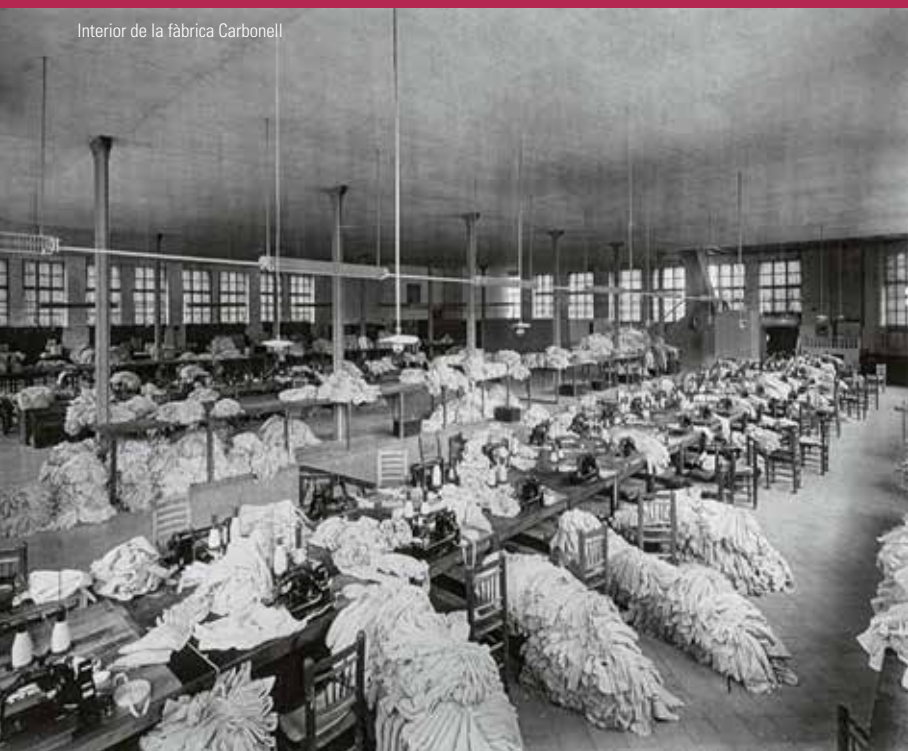

Informe del PCE d'Alcoi sobre l'anomenada Vaga dels 21 dies, document facilitat per Francesc Valor (Arxiu Històric CCOO PV).

la premsa legal. Es destacaven les grans xifres de vaguistes, sempre molt superiors a les facilitades pel Vertical, i l'extensió del conflicte a la comarca: Banyeres, Muro i Cocentaina. També que, quan el Vertical tancava les portes, els vaguistes es reuniren en el Barranquet de Soler i les esglésies de Santa Maria, Santa Rosa i Sant Maure i Sant Francesc, controlats per la policia i la Guàrdia Civil per a trencar la unió entre els treballadors. Es feia referència a les col·lectes per a ajudar als vaguistes i a la manifestació de les dones amb les cistelles de la compra buides. Al seu boicot als mercats acompanyaren els joves que no van anar a bars, cines o discoteques.

EL CENTRE HISTÒRIC

Interior de la fàbrica Carbonell

Interior de Ferrándiz.
Col·lecció Ricardo Canalejas i Romà.

Campus de l'EPSA en la plaça de Ferrándiz i Carbonell, foto APJPV.

10 **Fàbriques de Ferrándiz i Carbonell** **Escola Politècnica Superior. Universitat Politècnica de València** Plaça Ferrándiz i Carbonell

Ubicades en la mateixa plaça, són magnífics exemples d'arquitectura industrial modernista obra de Vicent Pascual. Van ser dues fàbriques dedicades a la confecció de gèneres de punt amb molts empleats, la majoria dones. La de Carbonell fou fundada per Enrique Carbonell Antolí en 1903, primer en el Terrer i després en 1912 construí l'edifici en la plaça, on desemboca el carrer Juan Cantó. Amb el temps es transformà en Manufacturas Carbonell SA, on treballaven més de cinc-centes persones. La fàbrica d'enfront, fundada per José Ferrándiz Belda en 1910, ocupava també una gran quantitat de mà d'obra (Ricardo Canalejas: 2005, 113 i 117).

11 **Església de Santa Maria** Plaça d'Espanya 4

Església de Sant Maure i Sant Francesc

Plaça Ramón y Cajal 5

Les dues esglésies, situades en el centre històric, procedeixen en la seua construcció més tardana del segle XVIII, però en la Guerra Civil foren enderrocades i posteriorment reconstruïdes i inaugurades pel franquisme, en els anys cinquanta del passat segle XX. Dins de la tàctica del moviment obrer de reunir-se en les esglésies, foren alguna volta utilitzades, però bastant menys que altres com la de Santa Rosa o la dels Franciscans, ubicades en barris obrers i on estaven els rectors que formaven part de l'Equip Sacerdotal d'Apostolat Obrer, molt implicats en la defensa dels drets dels treballadors. En Santa Maria i en Sant Maure, situades en barris on hi havia més feligresos de la burgesia que treballadors, els rectors es decantaren més per la litúrgia que pels problemes dels obrers.

[DALT] Església de Sta. Maria.

[BAIX] Església de Sant Maure
 i de Sant Francesc, fotos APJPV.

[ESQUERRA] Paisatge industrial del Tossal i Molins en els anys seixanta. Col·lecció Ricardo Canalejas i Romà.
[DRETA] El Tossal i Molins en l'actualitat (APJPV).

12 Fàbriques del Tossal i dels Molins

El paisatge de fàbriques que representa aquest nucli es pot veure des de la plaça d'Espanya, si s'observa per darrere del Teatre Calderón, o bé des del pont del Viaducte. Als dos costats del riu Molinar hi havia tot un conjunt de fàbriques de tèxtil, filatures i també de licors, peladilles i olives. Les fàbriques dels "Pasqualets", la de Camilo Rico, la filatura de José Olcina, la borrera de José Peidró, la de filats i teixits de Desiderio Laporta, i més a baix, la de Miquel Payá i Cia, la de Fill de Vicente Tormo i la d'Antonio Peralta, entre altres (Ricardo Canalejas: 2005, 79).

Plaça d'Espanya (APJPV).

13 La plaça d'Espanya

Sempre ha sigut el centre neuràlgic de la vida alcoiana. Al llarg de la història ha tingut diferents denominacions, segons les circumstàncies polítiques del moment. Començà en l'època medieval com la plaça de les Eres, després fou successivament de Sant Agustí, de la Constitució, de la República, fins a partir del franquisme que se li assignà el nom actual de plaça d'Espanya. A banda de ser el lloc del poder civil i religiós, amb l'Ajuntament i l'Església de Santa Maria, del mercat i de les festes principals i tradicions, també fou l'escenari de les reivindicacions obreres. A finals del segle XIX, quan es deia la plaça de Sant Agustí, fou l'espai de les concentracions obreres, com la celebració del Primer de Maig i la reivindicació de la jornada de les 8 hores. Ací també tingueren lloc els successos de la Revolució del Petrolí en juliol de 1873, on va morir l'alcalde Agustí Albors, a mans dels anarquistes. En la vaga d'abril de 1976, la de les 3 setmanes, la plaça d'Espanya va ser el lloc on es produí la més gran concentració d'obriers. En no poder realitzar l'assemblea en l'església de Santa Maria, perquè tenia les portes tancades, s'agruparen en la plaça, on a continuació hi hagué una forta càrrega protagonitzada per la Policia Armada, que tot i que no provocà morts ni ferits greus, va estar a punt d'acabar en tragèdia.

Ajuntament d'Alcoi (APJPV).

14 L'Ajuntament d'Alcoi

Plaça d'Espanya

L'edifici té el seu origen el 12 d'agost de 1861, data en què se celebrà la primera sessió municipal. Es tracta d'una artística construcció civil, segons projecte de l'arquitecte Jorge Gisbert i la participació de Rafael Masiá Valor com a mestre d'obres. Presenta una disposició ben ordenada amb simetria i proporcions, dins d'un estil amb elements clàssics com són les balustrades i capitells jònics (Ruiz, Crispina i Santonja, Josep Lluís: 2011). Fou escenari de concentracions obreres amb intents de negociar que la primera autoritat civil local adoptara la posició de representant en les negociacions amb les instàncies superiors provincials o nacionals. A banda del protagonisme en els fets de la Revolució del Petrolí, en les vagues generals del tèxtil de finals del franquisme hi hagué actuacions concretes de negociacions entre els representants dels obrers i els alcaldes. En la vaga de gener de 1974, quan era alcalde Jorge Silvestre, amb la seua participació s'arribà a un acord en l'Ajuntament entre la patronal i els obrers. En l'alcaldia de Rafael Terol, la implicació no serà tan gran, ja que aquest dirà que l'Ajuntament està per a administrar la ciutat, però no per a resoldre els conflictes laborals. Tot i que s'oferí com a intermediari entre empresaris i obrers, no va resoldre el conflicte i, a més, des de les finestres de l'Ajuntament hagué de contemplar com es produí la càrrega policial de la plaça d'Espanya en la vaga d'abril de 1976.

LA PERIFÈRIA

15 Església de Sant Vicent i Sant Antoni (Franciscans)

Carrer de Sant Nicolau

Situada al final del carrer de Sant Nicolau i al principi de la pujada al carrer de Sant Vicent, a l'esquerra, serà un dels llocs utilitzat pel moviment obrer i també pels grups polítics d'oposició al franquisme. Regentada per rectors progressistes, els pares Josep Antoni Jordà Tomàs i Anselmo Martí, que formaven part de l'Equip Sacerdotal d'Apostolat Obrer, col·laboraren amb homilies i col·lectes per ajudar als treballadors en vaga. Mentre que les assemblees dels treballadors se celebraven més en l'església de Santa Rosa, aquesta dels Franciscans va estar més per a les reunions dels grups polítics d'oposició al franquisme.

16 Església del Sagrat Cor

Plaça d'Al Azraq

Situada en el barri de la Zona Nord, estava regentada, quan les vagues del tèxtil del final del franquisme, pel rector En Juan Moncho Jordá, qui també formava part de l'Equip Sacerdotal d'Apostolat Obrer. En la sala d'actes del Centre Parroquial, en el carrer Pare Poveda, se celebrà el 24 de març de 1976 una conferència de Marcelino

Camacho, líder nacional de CCOO. Quasi 300 treballadors omplien la sala. Pogueren escoltar les explicacions de Camacho, però el col·loqui final va estar suspès perquè va entrar la policia. Al·legant que era un acte il·legal, va obligar als assistents a abandonar la sala (José Vicente Botella en *Información*, 25-3-1976). Aquesta sala d'actes hui en dia es dedica a les reunions del Moviment Junior.

17 Venta Saltera

Carretera Nacional 340, km 791,500

Venta Restaurant ubicada als afores d'Alcoi, en direcció cap a Alacant. Després d'estar molts anys en funcionament, ara està tancada. Cal destacar que allí, en la vaga general de gener de 1974, va estar estacionada una companyia de la Policia Armada amb l'ordre del governador civil d'Alacant d'entrar en la ciutat d'Alcoi si era necessària la seua intervenció en la vaga. Gràcies a la prudència de l'alcalde Jorge Silvestre va romandre a l'expectativa en la Venta Saltera, amb la qual cosa sense dubte s'evitaren conflictes que podien haver acabat en tragèdia (Cerdán Tato, Enrique: 1978, 160).

Venta Saltera (APJPV).

Paratge del Preventori en la Serra de Mariola, en <https://www.alcoyturismo.com/pag/4116/preventori.html>.

18 Muntanya de Sant Cristòfol

El Preventori

Paratge de la Serra de Mariola molt emblemàtic per als alcoians i les alcoianes. Allí se celebraven rostides i esmorzars, prop d'on està el Preventori Mariola i la creu de Sant Cristòfol. En l'època de les vagues generals del tèxtil va tenir un protagonisme important per al moviment obrer alcoià. Allí va tindre lloc el Primer de Maig de 1975, que acabà amb detencions i multes als treballadors. També s'hi van celebrar assemblees per a informar i votar en les vagues de gener i d'abril de 1974. En totes aquestes, el recinte estava ple d'agents de la Policia Armada i de la Guàrdia Civil. Controlaven els accessos, demanaven la documentació i anotaven les matrícules dels cotxes dels obrers (Parra Verdú, Pedro Juan: 2008, 70-81).

FONTS DOCUMENTALS

BIBLIOGRAFIA

- Beneito, Àngel; Moreno, Francisco; Santonja, Josep Lluís (2017): *Tiempo de sombras. La represión en Alcoi*, Ajuntament d'Alcoi.
- Beneito, Àngel; Francesc, X. Blay (2013): *Guerra i revolució a Alcoi; Els llocs de la memòria*, Cubicat edicions, Alcoi.
- Beneyto, Pere; Picó, Josep (1982): *Los Sindicatos en el País Valenciano (1975-1981)*, Institució Alfons el Magnànim, València.
- Beneyto, Pere, J (ed) (2018): *Crónicas obreras de Ramiro Reig*, FEIS, València, 2018.
- Canalejas Romá, Ricardo (2005): *Horas extraordinarias*, Gráficas Alcoy.
- Cerdá Pérez, Manuel (1996) "El movimiento obrero en el siglo XIX", i "Crisis de la Restauración y dictadura de Primo de Rivera", en *Historia de L'Alcoià, el Comtat i la Foia de Castalla*, tom II, (Francisco Moreno, coord.), Ed. Prensa Alicantina, pags. 517-528; i 637-648.
- Cerdas Tato, Enrique (1978): *La lucha por la democracia en Alicante*, Ed. Casa de Campo, Madrid.
- Cuevas Casaña, Joaquín (2006): "La manufactura prèvia a la indústria: draperia i protoindústria entre els segles XV i XIX" en Santonja Cardona, Josep Lluís i Segura Martí, Josep M. (coord); Joaquim Victoriano (correcció lingüística): *Història d'Alcoi*, Ajuntament d'Alcoi, Ed. Marfil.
- Gómez Roda, J. Alberto (2004): *Comisiones Obreras y represión franquista, Valencia 1958-1972*, Universitat de València.
- Hernández Ferris, Rafael i Parra Verdú, Pedro Juan (2021): "La societat i la vida alcoiana en el Modernisme", en *Revista de Arte Humanidades y Cultura*, Alcoi, març de 2021, núm. V.
- Moreno Sáez, Francisco (2000): "La transición en Alicante, vista desde el Gobierno Civil (1973-1977)", en *Calendura*, núm. 3, *Revista Anual de Historia Contemporánea*, Fundación Universitaria, San Pablo C.E.U., Elx.
- Moreno Sáez, Francisco; Parra Pozuelo, Manuel (2007): *La resistencia antifranquista y las comisiones obreras en las comarcas del sur del País Valencià. 1939-1982*, Editorial Germania, FEIS, València.
- Parra Verdú, Pedro Juan (1997) "Las cuatro huelgas generales del textil alcoyano (1974-1976)", en Santacreu Soler, José Miguel (coordinador) *II Jornadas Internacionales sobre Historia Contemporánea y nuevas fuentes. Las transiciones políticas*, ECU, Instituto de Cultura Juan Gil Albert, Alacant.
- Parra Verdú, Pedro Juan (2008): *Tardofranquismo y transición democrática en Alcoy (1973-1979)*, Misèria i Cia, Alcoi.
- Parra Verdú, Pedro; Juan i Frases, Pep (2022): *Vicent Micó i Garcia. Un rector compromés*, Ed. Reclam.
- Picó López, Josep (1977): *El moviment obrer al País Valencià sota el franquisme*, Ed. Tres i Quatre, València.
- Ruiz, Crispina; Santonja, Josep Lluís (2011): *150 años de la Casa Consistorial de Alcoy (1861-2011)*, Riquer. Ajuntament d'Alcoi.
- Ruiz, David (direcció) (1993): *Historia de Comisiones Obreras (1958-1988)*, Siglo XXI, Madrid.
- Sanz, Jesús (1976): *El movimiento obrero en el País Valenciano (1939-1976)*, Fernando Torres, València.
- Vicedo Sanfelipe, Remigio (1925): *Guía de Alcoy*.

HEMEROTECA

Ciudad
Democràcia Obrera
Información
La Verdad
Viento del Pueblo

ARXIUS

Arxiu Històric Provincial d'Alacant (AHPA). Secció Govern Civil (GC)
Arxiu Municipal d'Alcoi (AMA)/ BIVIA (Biblioteca Virtual Alcoi)
Arxiu del Partit Comunista d'Alcoi (APCA)
Arxiu del Partit Comunista d'Espanya (APCE). (Madrid)

FONTS ORALS

Esteve Nicolás, Pilar
Jordà Tomás, Josep Antoni
Llopis Sobrino, Ricardo
Micó i Garcia, Vicent
Pascual Albero, Rafael
Silvestre Andrés, Jorge
Terol Aznar, Rafael
Valor Sanjuán. Francesc

FOTOTECA / CARTOGRAFIA (planimetria)

Álvaro Verdú Candela
AMAA (Arxiu Museu Arqueològic d'Alcoi)
APG (Arxiu Paco Grau)
APJPV (Arxiu Pedro Juan Parra Verdú)
FMA (Fototeca Municipal d'Alcoi)
Institut Cartogràfic Valencià
LHIA (Legado Histórico Industrial de Alcoy)
Ricardo Canalejas

ÍNDIX DE SIGLES

AISS: Administració Institucional de Serveis Socioprofessionals
CAEHA: Centre Alcoià d'Estudis Històrics i Arqueològics
CCOO: Comissions Obreres
CEMM: Centre Específic de Malalts Mentals
COEPA: Confederació Empresarial de la Província d'Alacant
CNT: Confederació Nacional del Treball
EPSA: Escola Tècnica Superior d'Alcoi
ETA: Euskadi Ta Askatasuna
HOAC: Hermandad Obrera de Acción Católica
IRTP: Impost del Rendiment del Treball Personal
JOC: Juventud Obrera Católica
PCE: Partit Comunista d'Espanya
TOP: Tribunal d'Ordre Públic
UGT: Unió General de Treballadors

Agradecimientos:

RUTA DEL 1r DE MAIG DE 1970 A LA VALL D'UIXÓ

Juan Claramunt Martorell (Arxiu Històric Provincial de Castelló)

Juan P. Galiana Chacón (Arxiu Municipal de la Vall d'Uixó)

Rafael Viruela Martínez

Vicent Zaragoza Mesequer

RUTA DEL PORT DE SAGUNT

Sonia Garcés Romero (Fundació CV de Patrimoni Industrial

i Memòria Obrera del Port de Sagunt)

RUTA DE LA HUELGA DE COINTEX EN BUÑOL 1976

Vicente Criado Garcés

María Dolores Hernández Carrascosa

Vicenta Hernández Estellés

Leonor Miralles García

RUTA DEL 1º DE MAYO DE 1967 EN VALENCIA

Josep Delgado de Molina Martínez

Robert Sánchez Miralles

Joan Sifre Martínez

RUTA DE ASTILLEROS MALVARROSA 1974

Carme Alagarda Pardo

Elena Borbolla Maiques

Pau Díaz Boils

Juan Ortega Albors

Manuel Querol Vivas

Elisa Sanchis Pérez

Rafael Soler Monrabal

Olga Vacas Arlandis

Dionisio Vacas Cosmo

RUTA DE LES VAGUES DEL TÈXIL ALCOIÀ 1974-76

Ricardo Canalejas Romá

Pilar Esteve Nicolás

Paco Grau

Carme Linares i Montava

Paco Molina Balaguer

Josep Lluís Santonja Cardona (Arxiu Municipal d'Alcoi)

Miguel Sarasa

Josep Ma Segura Martí

Lluís Torró i Gil

Francesc Valor Sanjuán

Álvaro Verdú Candela

RUTA DEL MOVIMIENTO ASAMBLEARIO DEL CALZADO 1977

Gaspar Agulló Sánchez

Martín Carpena Palao

Juan García Martínez

Manuel de Juan Navarro

Francisco Martínez Navarro

Juan Bautista Pérez Verdú

Juan Vázquez Palacios

1

**LA VALL D'UIXÓ: LA MANIFESTACIÓ
DEL 1r DE MAIG DE 1970**

Fernando Peña Rambla

2

PUERTO DE SAGUNTO (1939/1982)

Sonia Garcés Romero, Buenaventura Navarro Herráiz

3

BUÑOL: LA HUELGA DE COINTEX

Vicenta Verdugo Martí, Alberto Gómez Roda

4

**VALENCIA: LA MANIFESTACIÓN
DEL PRIMERO DE MAYO DE 1967**

Alberto Gómez Roda

5

ASTILLEROS / MALVARROSA

José Durbán Aparisi

6

**LES VAGUES GENERALS DEL TÈXTIL
D'ALCOI A FINALS DE LA DICTADURA
FRANQUISTA (1974-1976)**

Pedro Juan Parra Verdú

7

**EL MOVIMIENTO ASAMBLEARIO
EN LAS COMARCAS DEL VINALOPÓ**

Francisco Moreno Sáez, Miguel Ors Montenegro,
Carlos Salinas Salinas, José Ramón Valero Escandell

EDITA

PATROCINA

GENERALITAT
VALENCIANA
Conselleria de Participació,
Transparència, Cooperació
i Qualitat Democràtica

COLABORA

Fundació de la Comunitat Valenciana
de Patrimoni Industrial i Memòria
Obrera de Port de Sagunt